

DISSERTATIO MEDICO-OECONOMICA
DE
BRVTORVM MORBIS

VVLGO

Sieh = Seuchen

PRAESIDE

D. IO. HERM. FÜRSTENAU

PRIMARIO MEDICINAE ET OECONOMIAE

ORDINARIO PROFESSORE

H. T. FACVLT. MEDIC. DECANO

IN ILLVSTRI

PROPTER VISVRGIM ACADEMIA

DIE XI. IVNII MDCCCXXXII

H. L. Q. S.

PVBlico ERVDITORVM

EXAMINI EXPOSITA

A

LIBORIO CHRISTIANO ENGEL

HAGA - SCHAVMBVRGICO

MED. ET PHIL. CVLT.

R I N T E L I I

TYPIS IOHANNIS GODOFREDI ENAX

ACADEMIAE TYPOGRAPHI.

*ILLVSTRISSIMO. AC. CELSISSIMO.
DOMINO.*

**D O M I N O.
ALBRECHTO.
WOLFFGANGO.**

S. R. I.

**AC. SCHAVMBVRGI. LIPPIAE. ET. STERN-
BERGAE. COMITI. REGENTI.
ORDINIS. REGII. BORVSSICI. CVI. AQVILA.
NIGRA. INSIGNE. EQVITI.
POTENTISSIMORVM. BELGII. FOEDERATI. ORDI-
NVM. LEGIONIS. PEDESTRIS. CHILIARCHAE.
RELIQVA.**

**PATRIAE. PATRI.
ET. DOMINO. SVO. LONGE.
GRATIOSISSIMO.**

SPECIMEN. HOC. ACADEMICVM.

VT. SE. ET. STVDIA. SVA. ET. FORTVNAS.

SVAS. HVMILLIME. COMMENDET.

SACRVM. ESSE. CVPIT.

LIBORIVS. CHRISTIANVS. ENGEL.

MED. ET PHILOS. C.

Q. B. V.

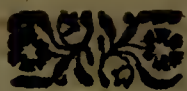
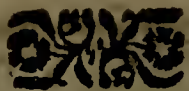
DE
BRVTORVM MORBIS.

I.

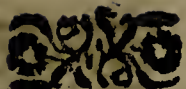
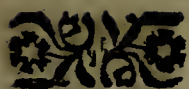

Non dubito fore pleros-
que, qui hoc genus scripturae, quod
de vitiis, quibus animantium ge-
nus obnoxium est, exponit, leve
& non satis dignum iis, qui ser-
vandorum hominum profitentur
disciplinam, judicent. Sed hi erunt fere, ut cum
eodem CORNELIO NEPOTE pergam, qui nihil rectum,
nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt.
Hi si didicerint, non eadem omnibus esse honesta

*d. vit. ex-
cell. Gr.
Imp. praef.*

atque turpia, sed omnia majorum institutis, adde & seculi praesentis genio judicari, non admirabuntur, me in brutorum morbis exponendis utriusque & pristini, & praesentis seculi mores esse secutum. Ad Mulo-medicinam, quam & veterinariam & graeco idiomate *κτηνιατρική* appellant, communiter referatur, quicquid ad morbos in vario brutorum genere vel cognoscendos, vel curandos spectat. Quam ut post HIPPOCRATEM, THEOMNESTVS ABSYRTVS, TIBERIVS, DEMETRIVS, DIOPHANES, ANTOLIVS, VEGETIVS, COLVMELLA, RIGALTIVS, ANGELVS BARGAEVS, AVRIFABER, RVSIUS, JO. RVELLIVS, graecorum hujus argumenti commentatorum fidus interpretres, peculiari quisque & opera & justis commentariis complexi sunt, ex quibus deinceps rerum oeconomicarum scriptores pleraque hausere, suisque deinde locuis inseruere; ita non desunt, qui cum LINDANO, PLEMPPIO & LAVREMBERGIO cuncta ventia subjectum medicinae esse affirmantes veterinariam a professione salutari non adeo multum differre, atque utramque a medicorum filiis exerceri posse & debere, haud obscure innuunt, exemplum secuti medici quondam Siculi doctissimi, JO. PHILIPPI AB INGRASSIAS, qui Mulo-medicinam in multis cum nostra proprie dicta medicina convenire, hancque propterea ad illam pertinere, adeoque unam eandemque artem cum illa constituere, singulari libro ostendere conatus, utramque etiam professus est. Sed plerique meliora edocti ad elegantiam, ad gravitatem Medici pertinere existimant, ad vilia ejus-

ejusmodi ad sordida, quale est veterinariae exercitium artis, neutiquam descendere, vel quod cum HERMANNO CONRINGIO, operationes hominis longe diversas esse a brutorum operationibus, & propter has ipsas corporis partes, indeque sanitatis & curandi rationem utrobique non posse non distinctam esse existiment; vel quod jure vereantur, ne Mulo-medici ejusmodi paria faciant cum illis, quos tum dicentes, tum facientes omnia ad delectandum, vulgi existimationem venantes, etiam satellites ac scurras inter coenandum agentes GALENVS graphice describit; nostro hoc seculo tanto magis metuendum rati, ne vel ob medelam brutis animantibus praestitam medici cum arte sua fabula forte evaderent.

Intr. A. M.

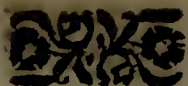
c. I. V.

Praenot.

c. I.

II.

Quod si tamen ad ea, quae officium tangunt Medici paulo attendamus circumspectius, illud deprehendemus in sanitatis non minus praesentis conservandae ac ejusdem amissae recuperandae studio versari. Ac si quando ad officium spectat Medici, causas amoliri morborum procatarticas, nullae certe occurrunt frequentiores, quam in eo quem singulis momentis hauriunt, aëre, & alimentis, quibus fluxam hanc vitam ex instituto divino, non sine labore sustentant mortales. Ecquid vero crebrius contingit, quam atmosphaeram noxiis pecudum morbosarum effluviis contaminatam valetudini humanae infestam reddi? Ecquid clarius, carnes ab animalibus morbidis desumptas si non simile, aliud certe & pe-

Miscell.

Med.

Pract. II.

p. 509. seq.

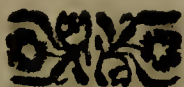
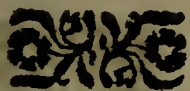
Or. de

Cognit.

Hom.

XLIII.

pejus non raro malum in corpus humanum inferre? quod ut praeclare ROSINVS ostendit LENTILIVS; ita Medici est genuini, salus civium, quae sanitate potissimum absolvitur, ne quid detrimenti capiat, quovis modo prospicere, & quae eo faciunt, artes subsidarias, alto neutiquam supercilio contemnere. FRANCISCVS DE LE BÖE SYLVIVS Medicus quondam in Batavis clarissimus, quid sentiat hisce prodit verbis: „ Victus cibo potuque constans, & ex vegetabilibus „ animalibusque in primis petitus, non crudus semper assumitur, sed praeparatus & alendo corpori „ aptior arte factus: quae artificiosa victus praeparatio tam in prima vegetabilium cultura, collectio- „ ne & asservatione, quam ultimo eorundem, ut & „ animalium apparatu consistens cum Medicinae „ subsit regimini, non video, quo jure artes illis famulantes, agricultura, molaris, pistoria, coquina- „ ria, & similes subducere se queant ejusdem Medicinae gubernationi. Harum in numero cum & veterinaria locum tueatur, de ejus exercitio & cultura sobrie prae reliquis philosophatur JO. BOHNIVS, Medicus certe gravissimus, quid circa eam licitum sit, quidve decorum, hisce indicans verbis. „ Quem- „ admodum in se minus perperam egerunt HIPPOCRATES, DEMETRIVS, COLVMELLA, in conscribendis de re veterinaria libellis, sic nulli nostri aevi „ vel Medico, vel Philosopho indignabor, si paria tractet, & experimenta hujus generis vel propria, „ vel ab aliis tradita in communem utilitatem colligat atque edat. Neque his, quod neminem cujus-

cujusvis conditionis dedecet, vitio vertam, si re-
rum oeconomicarum studiosi, vel suis, vel amico-
rum, vel aliorum, Magnatum aequae ac rusticola-
rum pecoribus, & quibusvis animalibus domesti-
cis morboſis, quaſi aliud agendo proſpiciant, re-
media innuendo, diaetam dirigendo &c. Sicut
autem nec HIPPOCRATEM, nec alios hujus generis
ſcriptores olim *ζωιατρίας* exercuiſſe evinci poteſt,
nec de ullo tot ſeculorum forſan Medico conſtat,
qui ſordidius hoc opus vel lucri, vel gratiae Ma-
gnatum cauſa in ſe ſuſceperit, aliisve ſuaſerit, quin
potius eos omni ſtudio dehortarit: pariter nec
ullius Medici cordati verique exiſtimationi con-
gruit, *κλινιατρίας* adminiſtrare, multo minus beſtiis
clyſteres injicere, obſetricari, ſimilemve chirur-
giam facere.

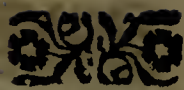
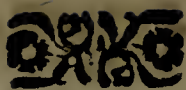
III.

Quae cum ita ſint, non opus equidem erit,
exemplis e recenti memoria petititis, Medicorum
alacriter in hoc ſtudio decurrentium autoritatem
pondusque dicendis conciliare, cum ſi vel maxime
a Medicorum ſtudiis experimentisque alienum eſſet,
id, de quo diſputatur, argumentum, illud ſaltem ad oe-
conomicam diſciplinam tanquam ad forum ſpectet
proprium, vel hoc ſolo nomine paulo curatius
fuſiusque excutiendum. Sed nec Medicos aevi
noſtri praeſtantiſſimos ab hoc abhoruiſſe negotio,

L. I. de of-
fic. Med.
c. IV. p. 73.

d. freq.
aegrot. in
C. H. prae
brutis.

evin-

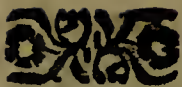
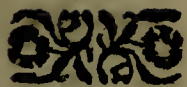

*de Lue
Vaccar.
Consil. de
lue Boum
de Conta-
giofa epid.
de Lue
pestif.
animal.
MSt. d. lue
an. Cornig.
& in
Annal.
Pratist.
passim.*

*d. Lue
Vaccar.
d. Variol.*

*1720. Jan.
p. 68.*

evincit industria, in epidemica animalium cornige-
rorum & contagiosa lue, hinc vero & aliis brutorum
morbis & enodandis & eradicandis occupata. Et
luem quidem istam pestiferam animalibus inprimis
cornigeris infestam ab anno seculi undecimo longe
lateque sparsam & nunquam deinceps prorsus silen-
tem in variis Europae locis magnam sparsim stra-
gem fecisse, cum autopsia, tum observationum fide
constat. Ac licet de origine ejus vera & prima
praeter conjecturas nihil occurrat, in aërem aliis,
calore & siccitate peccantem, & adustum inde pabu-
lum, aliis in rorem nebulasve noxias & pestiferas, in
merum aliis contagium sensim sensimque propaga-
tum culpam rei conferentibus; ita morbum istum
de acutorum & contagiosorum esse genere, una est
intelligentium sententia; horripilatione, aestu, nau-
sea, siti, virium prostratione, alviq; & urinae sup-
pressionem, similibusque symptomatibus satis id evin-
centibus. An vero Variolarum nomine sigillatim,
quod Cl. CAMERARIO placuit, indigitandus veniat?
plerique dubii haerent, uno tamen ore confitentes,
non nisi his aut similibus pustulis erumpentibus salu-
tarem morbi eventum sperandum esse. Ejusmodi
vero ulcuscula cum in ore quoque & sub lingua vac-
carum serpentina & magnam ejus partem depascentia
in morbis ejusmodi contagiosis saepius observentur,
ad eorumque absterfionem & mundificationem pe-
culiaria instrumenta ex argento aut alio viliori me-
tallo fabrefacta inventa sint, qualia, una cum succin-
cta mali enarratione in ANNALIBVS PHYSICO MEDICIS
de-

descripta et iconibus expressa prostant; memoratu omnino dignum est, anno abhinc proxime exacto rumorem de ejusmodi ulceribus sublingualibus vac- carum, & lue adeo contagiosa subtus latente, in non- nullis quidem locis, praesertim Belgio vicinis, ut in novellis MERCURE HISTORIQUE ET CRITIQUE dictis, relatum accepimus, neutiquam falsum, in nostris au- tem oris, quae Summi fuit benignitas Numinis, ple- rumque vanum deprehensum longe lateque incre- buisse, ejus vero occasione rumoris instrumenta su- perioribus per omnia similia, & quinquaginta abhinc annis lue ejusmodi animalibus cornigeris infesta pa- riter praesente feliciter usurpata, una cum documen- tis fide dignis, in locis nonnullis vicinis reperta esse.

1724.

Mart.

p. 278.

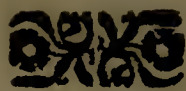
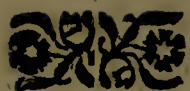
*Janvier**& Fevr.*

1732.

IV.

Haec vero perniciofa brutorum inprimis cor- nigerorum lues, ut magnam passim cladem, & ingens rei familiari damnum intulit, ita rerum naturalium scrutatores exinde clare satis cognovere, febrium, saltem acutarum inter bruta proventum, non plane non, neque certe rarissimis & vere dubiis exemplis observari, sicut Cl. STAHLIO quondam visum est. Quo eodem autore vix notae sunt inter bruta no- bis notiora haemorrhagiae, quae humano generi familiares quando laboriosius succedunt, magnum numerum aliorum incommodorum & praeter na- turalium affectuum his parturiunt: a quibus justa & reali consequentia propterea libera sunt bruta, quoniam ab illorum fonte, haemorrhagiis eorumq;

*l. c. th. 8.**Th. 9. 19.*

„ moliminibus absunt; ita peculiarem differentiam
 „ hic habent brutorum foemellae ab humanis, quod
 „ istis menstruae haemorrhagiae incognitae sint,
 „ adeoque etiam varia alia morborum genera, quae
 „ mulieribus ex hac radice pullulant, brutis minus
 „ pariter obtingant. Quae ut suo loco merito re-
 linquuntur, ita domesticis notus est experimentis
 mictus in vaccis cruentus, qui quod Majo praecipue
 mense & quando armenta ad pascua sua redeunt, re-
 centi ut fatientur gramine, lues inde majalis vulgo
 die May-Seuche appellari consuevit; eamque mul-
 tis saepe aliis symptomatibus stipatam & periculi
 plenam esse, tum experientia constat, tum in MISCEL-
 LANEIS MEDICO-PHYSCO-MATHEMATICIS alia inter,
 videre est. Ad singularia vero merito refertur,
 quod ibidem de Dysenteria Apum commemoratum
 legitur; cum de reliqua apum valetudine pro tem-
 pestatum inprimis ratione varia, tum in iisdem AN-
 NALIBVS PHYSICO-MEDICIS, tum apud VIRGILIVM, non
 pauca notatu digna occurrant. Hic nimirum oeco-
 nomicarum rerum peritissimus vates, morborum in
 apibus occurrentium descriptionem ita inchoavit:

1729. *Maj.*
 p. 301.

1718 *Mart.*
 p. 801.

1718. *Jun.*
 p. 1185.

Georg.
L. IV.

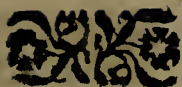
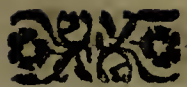
Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros

Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,

Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis.

Idem vero & ovium, & vitulorum, & canum & suum
 & equorum, aliorumque animantium vitia enarra-
 turus hisce initium fecit verbis:

Mor-

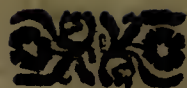
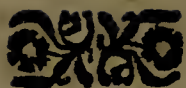
Morborum quoque te causas & signa docebo
 Turpis oves tentat scabies
 Et quae sequuntur prorsus egregia.

Georg.
 L. III.

V.

Videlicet, ut familiariores sunt brutis squalores cutis & foeditates ulcerosae scabiosae, ita hoc inprimis in genere valet ovillo; cujus causas apud modo laudatum Poëtam graphice satis expositas deprehendimus. Sed vero & tumores oedematosos & hydropicos, & atrophias, ac tusses a manducatione foeni pulvere limoso polluti, & aëre nimis sicco & calido oriundas, in ovillo genere, ipsosque vermes in eorum cerebris non raro reperiri, tum a doctissimo STAHLIO, tum in ANNALIBVS PHYSICO - MEDICIS observatum extat. Similibus vero & symptomatibus tabidis & verminosis ex iisdem fere causis & gallinas & anseres non raro obnoxios esse, ibidem annotatum occurrit. Ut vero gallinas polypo quoque cordis, & hydrope ovarii aliisque tumoribus internis, passim obviis & laborasse & interiisse, ex iisdem ANNALIBVS discimus; ita haud vulgaria sunt, & circumspectam merentur attentionem, quae de anseribus junioribus in Borussia gregatim, aquae innatantibus, sed brevi omnibus quasi turbine submersis, ejusdemque causis phaenomeni ad mentem variorum variis, eodem loco passim commemorata non sine voluptate legamus licet. Ut taceamus, quae de hepatis & vesiculae felleae tumore ad crepaturam usque anseribus funestam ibidem sunt notata.

l. c. th. 10.
 1723. Jan.
 p. 41.
 1720. Jun.
 p. 673.
 1718. Jun.
 p. 1179.
 1724. Maj.
 p. 551.
 1725. Dec.
 p. 651.
 1726. Maj.
 p. 566.
 1718. Jul.
 p. 1394.
 Sept.
 p. 1658.
 1719. Febr.
 p. 195.
 1720. Aug.
 p. 218.
 1719. Oct.
 p. 460.

1726.
Mart.
p. 344.

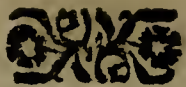
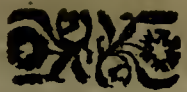
De Columbibus non sine magna veri specie eodem asseritur loco, nullo vel ratione alimentorum, vel tempestatum observato hactenus discrimine, lumbricis easdem frequentissime infestari, idemque in noctua ibidem visum est, quod ut repetitae saepius experientiae & autopsiae merito relinquitur, ita longum foret, si pathologiam animatam comparatam pro rei dignitate excutere animus esset, cum praeter sues et canes, & oves & gallinas, juxta modo dicta, & lupo ipse, voracissimum animal alius generis animalia peregrina in sinu fovere deprehendatur, sicut eodem narratur loco, viperas in renibus luporum esse visas, & si J. DOLAEUS credimus, causam voracitatis in lupis Medici quidam Gedanenses, putant esse verniculos, quos in Glandulis ventriculi hujus animalis reperere.

1720. *Nov.*
p. 544.
1721. *Oct.*
p. 390.
ep. IV. ad
Waldsmid.

VI.

Ut vero in his & aliis brutorum generibus vermes saepenumero generantur; ita nec desunt calculorum in iisdem sponte generatorum exempla, quo nomine praeter rupicapras in oriente aequae ac occidente conspicuas, et famosum officinis lapidem bezoar foenerantes, porcos item orientales spinosos s. hystrices, famigeratum istud exoticum, piedra del porco suppeditantes, equi in primis commemorandi veniunt. Neque vero Neapolitani tantum equi concretionibus ejusmodi obnoxii sunt, uti H. JORDANO pridem visum, sed & in nostratibus idem frequenter admodum contingere, tum J. H. SLEVOGTIVS dudum ostendit, tum in ANNALIBUS PHYSICO-MEDICIS, me-

L. III.
d. Peste
tr. 3. c. 9.
Progr. Jen.
1725. *Nov.*
p. 556.

memorabili exemplo confirmatum legitur, nullumque est dubium, quin longe frequentiora ejusmodi paradigmata futura sint, modo equorum morbis denatorum frequentiora instituerentur extispicia, quale Vitembergae quondam ab A. BRENDelio & nuper admodum Parisiis institutum accepimus, neque Hafnienses Medicos ab eodem abhorruisse constat, quos equi regii morbum non minori studio indagasse, quam anatomen ejus post obitum adornasse, in ACTIS MEDICIS HAFNIENSIBVS legas licet. Calculos vero istos in equorum intestinis repertos, vel etiam foras excretos quos hippolithos vocant, a Bezoar lapide non multum differre, saniores plerique cum A. LIBAVIO, J. CRATONE, H. JORDANO ut apud J. HORNVNGVM videre est, existimant. Quin lapides „ quoque in maxillis equorum concrevisse, AB- „ SYRTVS, non illaudatus artis veterinariae Medicus „ autor est. Ita quoque quaedam morborum genera nobis cum brutis sunt communia, „ ut J. LANGIVS memoriae prodidit. Sunt vero & alii, iique numero complures equorum affectus p. n. quos ut penes oeconomicarum scriptores rerum, justo, ut par est, ordine descriptos, ita quod ad nonnullos sigillatim, internos pariter & externos, & luem in primis epidemicam germanis mauke dictam attinet, in ANNALIBVS PHYSICO-MEDICIS enarratos offendimus. Atque ut plura dantur oculorum in equis vitia, ita & attentionem meretur RICHARDI LOVVERI observatio de vitio in oculo equi hactenus non detecto, quodque in spongiosa excrescentia, tunicae uveae con-

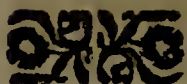
1671. II. 12.

Cist. Med.
ep. LXVI.

L. II.
ep. LXII.

1710.
Mart.
p. 302.
1725 *Mart.*
p. 261.

Act. philos.
1668. *Febr.*
p. 500.

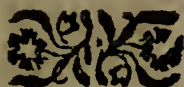
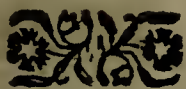
consistit, & nutrimentum humidius pro causa agnoscit, a medicamentis vero & alimentis siccantibus si non tollitur, tamen mitigatur.

VII.

Convulsiones rarissimi inter bruta esse exempli, quodque de alitibus quibusdam & de alce inter quadrupedes narrant, fabulae propius esse, quam observationibus, quotidiana experientia confirmatum Cl. autumat STAHLIUS. Canem tamen domesticum, fidum, vetustum, extremo pede mutilum, vomitu & motibus variis spasmodicis saepius, quin & ipso interdum paroxysmo - epileptico laborantem post A. RHODIVM notavit D. Praeses, idque ANNALIBVS PHYSICO-MEDICIS inferendum curavit. Rabies vero ipsa ut canes maximeprehendit, ita nec feles, porcos, boves, equos, camelos, ursos, pardos, simias, viverras mustelos, lupos, nec gallos gallinaceos ab eadem immunes esse; sed ista affectos morfu aequae ac canes aliis nocere, communis rerum usus loquitur, exempla vero a ZACVTO LVSITANO, J. SCHENCKIO, G. F. HILDANO, T. BARTHOLINO aliisque notata & a STALPARTIO VAN DER WIEL collecta confirmant. Rabies ista ut hydrophobiam plerumque comitem & pedissequam habet, ita suo docet exemplo, inflammationibus & quae eandem consequi solent, suppurationibus aut sphacelationibus faucium, aliarumque partium, & ipsa bruta pariter ac homines, obnoxia esse, sicut illud ipsum ex sectione cadaverum lue praedicta contagiosa denatorum abunde pariter elu-

*Cent. I.
Obs. 59.
1728.
Mart.
p. 936.*

*Cent. I.
Obs. C.*

elucescit. Hisce vero ut & frigoribus immensum quantum minus, quam homines laedi, & quidem non tam sola majore male & robustiore textura conspicua, sed plane exilia avicularum exempla, Vir Summus, doctissimus STAHLIUS non dubitat asserere. Laedi tamen, D. CONRAD testis est, qui accipitrem gelu enecatū secuit, in cujus corde, aliisque visceribus glaciem veram & liquoris congelati partes vidit. Idem in sanguine vitulino pullorum & galli indici congelatis separationem partium talem conspexit, ut feri glaciati moleculae hinc inde apparerent, reliquo sanguinis corpore coagulato tantum & densiore ac crassiore facto, ut penes R. LENTILIVM annotatum prostat; qui & ipse, Nosologiam piscium a G. H. VELSCHIO inter desiderata Medicinae jure referri, ostendit, quando de piscium morbis non multos scripsisse autores, meminit, excerptis ex GERMANORVM EPHEMERIDIBVS selectis de lue piscium epidemica observationibus. Ac quando C. F. PAVLLINI omnia animalia, terrestria, volatilia, aquatica & reptilia verminosa esse, in specie vero balaenas pediculis laborare, affirmat, illud memorabili exemplo, a phtiriasi piscium rhenanorum, maxime percarum petito confirmatum eodem loco non sine voluptate legamus licet.

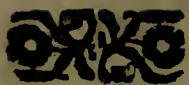
VIII.

Nulla nos cogit necessitas, plura ut morborum in brutis obviorum coacervemus exempla, praesertim cum ex dictis abunde constet, nullum fere morborum genus esse, quod non in brutis frequentius aut

*l. c. Th. 16.
17. 20.*

*Diff. d.
Frig. c. 6.*

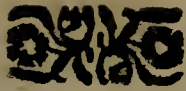
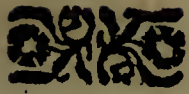
*Eteodr.
Med. Pr.
p. 46.
Somn.
Vindician.
l. c. p. 1337.
seq.
Dec. III.
An. V. VI.
Obs. 171.
203.
d. morte
verm. §. II.*

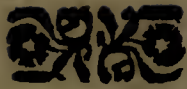
*l. c. th. 22.
seq.*

l. c. p. 20.

aut rarius occurrat, nullamque brutorum dari speciem, quæ non his illis morbis obnoxia degat. De causis igitur horum & similium vitiorum brutis familiarium, potius solliciti simus oportet. Quo quidem loco non tam causas proximiores, occultas quidem illas & a sensibus remotas, quam remotiores & manifestas paulo curatius circumspicere e re nostra erit. Neque vero de rationis, quin & si nonnullis credimus, sensuum, aut sensibilitatis saltem, & affectuum enormiorum carentia in brutis, quam cum doctissimo STAHLIO plures hodieque unicam frequentiae morborum in hominibus prae brutis causam habent, multum laborabimus, cum exempla magno ante numero prolata, hoc non obstante, morbos in brutorum genere satis esse frequentes, satis evidenter evincant. Ad clariora vero & sensibus obvia quando animum & cogitationes applicare, animus est, BERNHARDINVS RAMAZINI in boum „ cadaveribus, quotquot laniorum secespitae lue „ ista contagiosa inter armenta saeviente subjecta „ fuere, coram Excellentissimis Anatomes Professoribus D. MOLINETTO & VISCARDO id singulare in „ omnibus repertum esse, commemorat; in omaso „ nempe corpus quoddam durum & compactum, „ ventriculi parietibus fortiter adhaerens, magnae „ molis & intolerandae graveolentiae; in aliis vero „ partibus repertas esse hydatides, in cerebro, pulmonibus, ut & ingentes vesicas solo flatu plenas, „ quae dissectae diram mephitim exhalarent, ulcera „ in radice linguae, & ad illius latera vesiculas sero ple-

plenas. Illud vero corpus durum & compactum „
ad instar calcis, quod in omaso observatur primum „
esse productum contagiosi miasmatis, pro certo „
habet, dum tacite saevitiem suam exercens stoma- „
chicum fermentum labefactat & corrumpit. „ His
si conferamus, quae in aliis regionibus Curlandia
praesertim & Bavaria anno 1722. 1723. & 1724. in cada-
veribus lue ista contagiosa extinctorum animan-
tium sunt observata, deprehendemus praeter pul-
mones putridos ingentem canalis alimentorum a
faucium isthmo ad crassa usque intestina extensi va-
riis tuberculis, ulcusculis, inflationibus, stigmatibus,
conspicua laesionem, ipsamque vesiculam felleam
bile torrida plenam, feces vero alvi valde induratas
reperitas esse, uti in ANNALIBVS PHYSICO-MEDICIS 1724.
relatum extat. Ad causas vero remotiores porro Mart.
pergentibus praeter pabulum noxium & aquas for- P. 272.
san paludosas, aer ante omnia accusandus videtur, April.
non quod mox luis epidemicae initio notabili quo- P. 397.
dam vitio aut impuritatibus ad generationem ejus
sufficientibus sit inquinatus, tale quid enim, neque in
hominum, nec in brutorum ista peste sollicita ob-
servatorum industria haecenus detexit, cum quae
hic allegari solent phaenomena, non nisi ex cadave-
ribus diu inhumatis relictis, temporis demum tractu
aërem inquinantibus, sint arcessenda, sed quod ma-
nifesta qualitate, nimia v. gr. siccitate praeditus,
pascua nimis arida & pulverulenta reddendo & ne-
cessario hinc humido pabuli vehiculo defraudando
aut rore maligno turgidus ansam lue praebet, vel
C quod

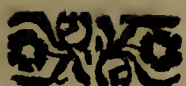
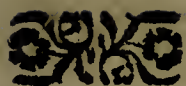
l. c. p. 17.

p. 20.

quod venti simili qualitate imbuti similia mala brutis in stabulis degentibus & aërem liberum non expertis tacite quasi afflent, vel quod contagii fomitem & vehiculum constituat, quod etiam de contagio, mediantibus bubsequis, & illorum vestibus armentis illato valet, cum laudati modo RAMAZINI elogio: „ pesti volupe sit in lana molliter cubare. „ Qua vero ratione contagium istud primo generatum fuerit, non magis constat, quam quomodo rabies primitus producta sit. „ Necesse tamen esse, quemadmodum in libro de contagione tradit FRACASTORIVS, ac pariter IOSEPH AROMATARIVS in libro de rabie contagiosa, idem ille Autor clarissimus existimat, „ quod ad aliquod animal tandem sit deveniendum, in quo productum sit morbosum seminum.

IX.

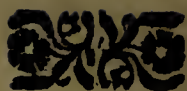
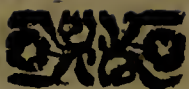
Singularium porro affectuum in brutis occurrentium causas plane interdum singulares non attinet pluribus exquirere cum ex supra dictis haud difficulter colligi possint, & si a moribus venenatis, aliisque injuriis externis, nativa item, & senili imbecillitate discesseris, ad aëris, quorsum & contagium spectat, & pabuli rationes pleraque commode referantur. Signa vero horum omnium, & si quae sunt, plurium in brutis vitiorum, rei familiaris pariter ac naturae scrutatores, tanto majori studio investigare par est, quod animantia loquela destituantur, qua quid doleant, quid velint, quid nolint, significare pos-

possent. Id quod eleganter iterum, quem modo laudavimus, exposuit autor, qui postquam symptomata luem istam epidemicam antecedentia & comitantia enarrasset, qualia sunt frigus, rigor, horripilatio, mox calor cum pulsus frequentia, magna anxietas, & gravis anhelitus, etiam cum stertore & in principio febris stupor & species quaedam veterni, continuus ex ore & naribus graveolentis materiae descensus, foetidissima alvi proluvies, interdum etiam cruenta, anorexia & abolita penitus ruminatio, pustulae quinta vel sexta die per totum corpus erumpentes, ac tubercula variolarum speciem referentia, communis tandem omnium eodem modo circa quintam & septimam interitus, haec quidem, pergit ex se patient, quid vero intus patiantur miserandi boves, cum jacent anxii ac stertentes, ac dum stant immoti, capite usque ad terram demisso, conjectare equidem possumus, sed ex mutis animantibus, quae per nutus nihil significare possunt, nil certi rescire possumus, quod forsitan in causa est, ut difficilior sit curatio. Et horum quidem epidemicorum aequae ac sporadicorum in brutis animantibus conspicuorum affectuum fere omnium difficilem patet esse prognosin, ut si leviora & transitoria quasi excipias mala, medelam vix ac nec vix quidem admittant, id quod non nisi ex difficili diagnosi derivandum videtur. An vero dira istiusmodi pecorum lues humanis quoque corporibus labem aliquem affricare valeat, si quaeras, idem ille respondet autor: Si in morbis malignis, qui ratiocinia nostra persaepe

p. 13.

p. 14.

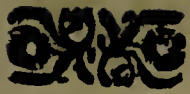
p. 23.

Dec. 5. L. 1.
c. 22.

L. 9.
L. 1. d. Con-
tag. c. 12.

Hist.
Humor.
Gen. c. 2.

„ eludunt, quidquam ponderis habent rationum
 „ momenta, sperare licet homines intactos & illae-
 „ sos relicturum esse; etenim si trium mensium spa-
 „ tio lues ista alia ruminantia & cornigera non atti-
 „ git, quamvis inter ea magnus sit symbolismus, nec
 „ equos, sues, ac alias sylvestres feras hactenus quid-
 „ quam laesit, non apparet ratio, cur homines, qui
 „ ab istis animantibus tam longe distant, debeat affi-
 „ cere. Quod si vero experientiam veram rerum
 „ magistrum consulamus, exempla in utramque par-
 „ tem proflare,prehendimus. „ Nam & pestem
 „ magnam in boves ingruisse, sequenti anno ad ho-
 „ mines vertisse, LIVIUS memoriae prodidit, eam ve-
 „ ro, quae primo equorum boumque armenta in-
 „ vasit, mox pecudes & alia quadrupedia aggressa
 „ est, deinde pastores & colonos attigit, & totum
 „ romanum agrum pervagata est, pestem urbem
 „ tandem invasisse, DIONYSIUS HALICARNASSEVS
 „ autor est. HIERONYMVS VERO FRACASTORIUS 1514.
 „ diram pestem in solos boves irrepsisse, & magnam
 „ eorum cladem edidisse, hominibus prorsus intactis
 „ & salvis manentibus, refert. Sed nostra opinor
 „ memoria, etiamnum constat, circa idem fere illud
 „ tempus, quo dira ista lues in bruta irrepsit, pestilen-
 „ tiam ipsam veram ex oriente allatam magnam pas-
 „ sim stragem edidisse, variis litterarum monumentis
 „ de utraque & brutorum & hominum peste ab anno
 „ seculi nono promulgatis, satis id evincitibus. Ita
 „ pariter carnes animantium morbosorum noxias, an
 „ innoxias, quod attinet JO. THEODORVS SCHENKIVS,
 „ olim

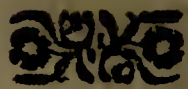
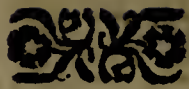

olim decertatum venetiis & Patavii refert inter laniones & incolas, quod illi ex Hungaria boves ad-
vectos emtos & mactatos in macello venditassent, quostamen cives lue quadam infectos fuisse noverant, cum fluxu alvi cruento tentati plurimi periissent, translato nimirum ab uno ad alterum contagio. Hac de re consulti Medici Patavini in ea fuere sententia, carnes hujusmodi esui adhibitas innoxias esse, eo quod esset contagium particulare & specificum, ac omnis malitia fuisset emendata ac discussa a praevia agitatione gymnastica, antequam boves mactentur. Contrariam vero sententiam Medicos sustinuisse venetos, eo quod carnes hujusmodi essent contagiosae & cadaverosae, C. F. GARMANNVS tradit. Quibus cum paria facit supra laudatus R. LENTILIVS, carnes ejusmodi non sine ratione prorsus insalubres, & noxias pronuncians. Ac si manuscriptis artis lanionum documentis a B. RAMAZINI citatis fides habenda, 1599. adeo gravem in boves pestem Patavii grassatam deprehendimus, ut publicis Augustissimi Senatus veneti edictis vetitum fuerit, ne caro bubula, caseus recens, butyrum, lac sub capitali poena in ista civitate divendi possent, sed solis carnibus vervecinis vesci liceret. Quae ut tuendae valetudini egregie prospiciunt praecepta, ita FABIO PAVLINO, Medico Uticensi ab eodem laudato nemo facile assentiet, qui, si necessitas urgeat in cibum carnes ejusmodi vocare, sale aut aceto prius probe esse macerandas, visceraque cum alias interaneis esse abjicienda voluit, cum in iis causae morbificae

*d. Mort.
Miracul.*

l. c. p. 26.

p. 29.

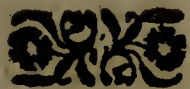

1700.
1729. *Jun.*
p. 359.

ficae focus & nidus existat. Ac fallor an quae de Lanionibus morbis acutis malignis, & frequentius at periculosius affectis experientiae fide nixa, in GERMANORVM EPHEMERIDIBVS, & MISCELLANEIS MEDICO-PHYSICO-MATHEMATICIS leguntur, alias inter causas, effluvia quoque noxia ex animantibus recens mactatis jugiter interdum exhalantia agnoscant.

X.

In Cura tandem morborum brutis familiarium epidemicorum aequae ac sporadicorum, ad experientiam in ratione tamen fundatam res omnis plerumque redit. Quare cum omnium fere istorum malorum praesidia ab oeconomicarum scriptoribus rerum COLERO, B. DE HOHBERG, DE VELDECK, DE ROHR, TIMMIO, BECHERO, aliisque longa serie enarrata hic repetere supervacaneum sit, nonnulla tantum auxilia selecta, & repetitis confirmata experimentis suppeditabo. Equidem multi remediis magicis aut superstitiosis saltem inhiant & delectantur; sed horum cum difficulter ratio reddi queat, rectius quidem illi sentire videntur, qui rebus ex triplici Naturae regno petitis urgente necessitate ingestis, aut exterius applicabis brutis aegrotantibus medelam parare student. Hic vero cum vegetabilibus, scordio, plantagini, scabiosae, floribus bellidis, radici angelicae, aristolochiae rot. cichorii, valerianae, levistici, gentianae, mille folio, baccis lauri, juniperi, myrrhae, camphorae, pomis citri integris, & quae ex his conficitur, theriacae diatefferon & similibus ad curandos
&

& praeservandos brutorum morbos epidemicos & contagiosos multi multa tribuant, alii ex adverso, bruta hisce nimiam adsuefacta causati, ex regno potius minerali auxilia petenda, & sal commune, nitrum, antimonium sulphur, pulverem pyrium & similia adhibenda suadent, uti in ANNALIBVS PHYSICO-MEDICIS videre est, alii utrumque hic regnum combinandum censent, qua ratione elegantia plane & usu probata remediorum genera ibidem & ab HOFFMANNO laudata occurrunt. Phlebotomiã uno ore omnes commendant, ut & Setaceum, de quo alios inter idem expertos B. RAMAZINI testatur, unum e multis, cui in collo factum fuerat Setaceum, superstitem & incolumem mansisse bovem lue infectum. Ita & fauces infectorum pariter ac sanorum animantium diligenter lustrandas, & aceto, ruta, sale communi nitro & olivarum oleo perfricandas esse, una est intelligentium sententia. Ad reliqua vero brutorum animantium & sporadica vitia varia a variis commendantur auxilia: ita radicem symphiti, seu consolidae majoris & cydonia ad secundinam & impuritates a partu relictas expurgandas, variaque alia in vaccino genere mala, domesticis experientis commendari, & non sine fructu usurpari, toto die videmus; ita & aqua, in qua ova ad duritiem sunt cocta diarrhaeam & similia vitulorum vitia a laesa digestionis prima orta prompte tolli constat; quando vero ad eadem & similia primae digestionis in pullis symptomata coagulum lactis, vulgo laff, in aliorum vitulorum stomachis post mortem repertum commendatur, id auxi-

1724.

Mart.

p. 274.

April.

p. 397.

1718. Sept.

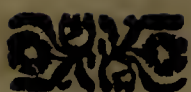
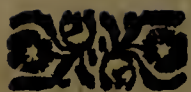
p. 1590.

Med.

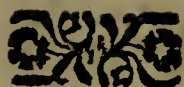
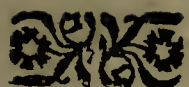
Consult.

P. II. app.

l. c. p. 16.

auxilii genus cum sanguine urina emisso & admittum cruentum laudato paria facere, utrumque autem curam sympatheticam redolere videtur. Ad vermium variis in brutis proventum, supra commemoratum mercurialibus qualibet forma adhibitis non datur valentius praesidium. Porcis vero qualibet de causa male habentibus, ut & equis sulphur vulgare, & antimonium crudum, toto die cum fructu exhiberi, constat. In morfu ab animante rabido inflicto, incisionem aurium & caudae, submersionem in aqua & sexcenta alia frustra usurpata, sed remedium ignotum, quod tamen nummum argenteum vel cupreum fuisse, credibile est, frustis duobus panis butyro illiti inclusum mane cum fructu usurpatum novi. Sed hisce diutius immemorari, necessarium non erit, cum reliqua ex Scriptoribus Oeconomicis haud difficulter hauriri possit. Quare & cum potissimum rei momentum in praeservatione consistat, id agendum sedulo erit, ut lue quaedam equorum vaccarum, aut ovium praesente, roris, ventorum qualitates & noxii tractus probe observentur, & ingenti rei familiaris commodo, a stabulis arceantur, quod F. HOFFMANNI est consilium. Praeterea vero & cum potissimum per contagium propagetur malum, omni ope eo niti decet, ut commercium omne sanorum cum infectis quolibet modo impediatur, hisce vero morbis denatorum cadavera locis subterraneis, incultis, ut pratis arationi non subjectis profunde effossis, & a consortio hominum & animantium remotis sepeliantur. Hic vero
ne

ne solutis in liquamen cadaveribus aëris infectioni & contagii regenerationi anfae praebeatur, PETRI FORESTI, Medici quondam in Batavis clarissimi placet consilium, is enim peste Delphica sopita & coemiterio templi antiqui cadaveribus repleto, una cum collega Cornelio Ericio a Senatu consultus, quid in hac re faciundum esset, cum alii calce ac caemento coemiterium obducendum esse proponerent, alii, ut lapidibus sterneretur, consuluit, ut terra obducere-
tur semine graminis in eam coniecto, ut demum crescente gramine spiracula clausa minime erumperent, quo gramine admodum dense excrecente terra solidior facta, minus hæc lues denuo suppullularet;
quod quidem consilium secuti cum essent,
pestis nullo modo rediit.

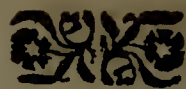
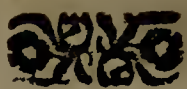
S. D. G.

Corollaria.

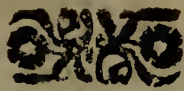
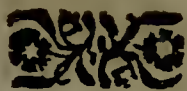
- I. *Nihil dicitur, quod non sit dictum prius.*
- II. *Ingenii humani vis diversa a textura corporis repetenda est.*

D

III.

-
- III. *Intellectus puri paucissima, non tamen nulla dantur exempla.*
- IV. *Animae Humanae essentia non consistit in cogitatione.*
- V. *Omnia corpora, etiam ad sensum quiescentia, moventur.*
- VI. *Perinde est, utrum unicum, an plura admittantur rerum elementa.*
- VII. *In Sanguine Humano omnia elementa continentur.*
- VIII. *Nutritio hominis adulti nihil aliud est, quam continuum efflu-
vium ejus, quod vix dum appositum erat.*
- IX. *Sudor an sit excretio naturalis*
an

an p. n. & violenta, lis est facile componenda.

X. Idem de haemorrhoidibus judicandum, quae a nonnullis pro excretionibus naturalibus, ab aliis pro p. n. habentur.

XI. Pleraque fiunt secundum, nonnulla praeter, pauca supra naturam, nihil vero fit contra naturam.

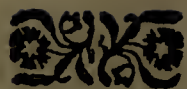
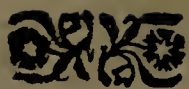
XII. Et simplicia et composita movent & moventur.

Angelicam faciem Medicus habet, is qui
vocatus

Ad aegrotantem, commoda multa parat.
Angelicam sortem, & quaevis digna brabea
Exactis studiis, suavis amice, precor!

PRAESES.

Audax Assertor veri, decus atque cathe-
drae,

Jam Te doctorum scandere rostra juvat,
Brutorum morbos, causas pariterque datu-
rus

In lucem, pondus suscipis atque grave.
Hinc de primitiis & coeptis gratulor aquis,
Me monet pietasnectere vota Tibi:

Te Deus incolumem servet per tempora
longa,

Damnosos morbos arceat atque procul:
Opto Tuis studiis Benedicat Rector Olympi
Ut tandem morbos pellere rite scias.

Haec pauca DOMINO RESPONENTI
in amicitiae tesseram posuit

N. W. CVHN, HOMBERGA-HASSVS,
MED. STUDIOSVS.

